

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАКРІПЛЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття розглядає положення елементів закріплення негласних слідчих (розшукових) дій як доказів у кримінальному провадженні. Теоретичні положення теорії доказів включають до себе положення процесуального їх закріплення у кримінальному провадженні слідчим, оперативними підрозділами. Докази повинні збиратися тільки шляхом проведення процесуальних, слідчих розшукових, а також негласних слідчих (розшукових) дій за встановленою процесуальною процедурою. Вносяться пропозиції щодо удосконалення КПК України.

Ключові слова: докази, негласні слідчі (розшукові) дії, оперативна інформація, слідчий, прокурор, суддя, оперативні підрозділи, кримінальне провадження, протокол.

Актуальність зазначеної проблеми пов'язана перш за все виконанням завдань кримінального провадження які направлені на захист людини і громадянина від кримінальних правопорушень. Важливе значення під час викриття винного, який вчинив кримінальне правопорушення є проведенням негласних слідчих (розшукових) дій.

Треба зазначити, що сьогодні в державі з'явилася нова хвороба, яка поставила під дискредитацію правову діяльність правоохоронних органів. Україна займає одно з перших місць в світі за корупційними проявами. Дана позначка наближається до 90 відсотків. Боротьба з кримінальними проявами повинна мати не тільки шляхом проведення слідчих розшукових, гласних дій, а також проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час виявлення кримінального правопорушення.

Ціль статті є визначення елементів закріплення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні

Виклад основного матеріалу. Теоретичні положення закріплення результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій повинні бути застосовані як докази, які включають до себе положення процесуального їх закріплення у кримінальному провадженні. Слідчий, який має повноваження на проведення процесуальних, слідчих розшукових, негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення обставин кримінального правопорушення повинен визначити докази на підставі фактичних даних, які йому надані учасниками процесу. Фактичні дані включають до себе результати проведення слідчих розшукових дій, їх процесуальне закріплення та проведення негласних слідчих (розшукових) дій, як слідчим так за його дорученням оперативними підрозділами.

Теоретичні проблеми використання результатів оперативно – розшукової діяльності у кримінальному провадженні розглядалася науковцями, вагомий внесок здійснили: С. А. Альперт, О. В. Бауліним, А. Я. Дубинським, В. М. Григор'євим, В. М. Джигією, М. В. Жогінім С. І. Лук'янець, О. Р. Михайленко, С. М. Стахівським, О. С. Кобликовим, О. Р. Михайленко, М. Е. Павловим, Л. В. Павлухіним, М. Г. Шурухновим, С. П. Щербою, В. М. Яріним та іншими [1; 4; 5; 7; 9].

Всі вони виділяли процесуальні проблеми, які визначалися, по-перше, з точки зору перевірки фактичних даних після отримання оперативної інформації до реєстрації заяви у єдиному реєстрі досудового розслідування шляхом проведення негласних, оперативно-розшукових, пошукових дій. По-друге, перевірка заяви, яка містять у собі фактичні дані кримінального правопорушення шляхом проведення слідчих розшукових дій.

Основні положення на яких процесуалістами було зосереджено увага – це не урегульованість чинного кримінального процесуального законодавства. КПК України визначив нові положення перевірки фактичних даних шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Механізм проведення негласних слідчих (розшукових) дій, елементи їх проведення потребують розгляду цілого ряду положень, пов'язаних з визначенням правового статусу слідчого, оперативних підрозділів, процесуальне закріплення фактичних даних, як доказів та ін..

Практичні положення оперативно-розшукової діяльності розглядалися: О. М. Бандуркою, О. В. Бауліним, О. І. Бастрікіним, Д. В. Бедняковим, О. П. Гуляєвим, С. М. Стахівським, О. О. Чувільовим, Л. Д. Удаловою, С. А. Шейфер та ін.[2; 6; 11].

Всі вчені вказували на таємність проведення оперативно – розшукової діяльності. Це пов'язане по-перше з правовим статусом оперативних підрозділів. Тільки оперативні підрозділи мають повноваження щодо оперативної розробки, механізму проведення негласних оперативно-розшукових, пошукових дій, які передбачені законодавством України про оперативно-розшукову діяльність та рег-

ламентовані відомчими нормативними актами – наказами міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Генерального Прокурора України.

По-друге, з механізмом проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Для визначення елементів оперативної діяльності у кримінальному провадженні вважаємо за необхідне проаналізувати правову діяльність оперативних підрозділів.

О. О. Чувільов, С. С. Овчинський та інші вчені вважають, що оперативна розробка повинна мати «якісну інформацію, як ключ до надійної політики і стратегії контролю організованої злочинності» [7, с. 76; 11, с. 34].

За даними МВС м. Київ, за 2013 рік розкрито тільки 15 % особо тяжких злочинів, 35 % тяжких злочинів, 40 % не тяжких. Ріст кримінальної злочинності за 2013 рік встановлений до 45 %. При цьому організована кримінальна злочинність зросла до 65 %, а корупція наближається до 100 %.

Е. Д. Лук'янчиков вважає, що на відміну від встановлення обставин кримінального правопорушення, розкриття кримінального злочинного угруповання вимагає тривалої підготовки, зосередження сил, підготовка та здійснення спостереження, що дозволяє виявити цілі, методи, місто перебування кримінального угруповання, структуру, кадровий склад, плани та можливі шляхи відходу, приховування зброї, речей та ін. [6, с. 98–101].

Аналіз інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» надає загальні положення механізму організації і проведення оперативно – розшукових засобів та відповідає на питання, не лише, які документи мають і як вони оформлені, але і яким чином і за допомогою яких засобів, у тому числі технічних, вони отримані.

С. В. Слінько вказував, що результатами ОРД в кримінальному провадженні можна визначити окремими даними, відомості, які отримані відповідно до закону «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме фактичні дані про дії, що створюють загрозу державній, військовій, економічній або екологічній безпеці [10, с. 135].

Ці дані оперативні підрозділи повинні надати слідчому, прокурору, судді, коли вони містять відомості та мають ознаки кримінального правопорушення або осіб, що готують здійснити або вчинили кримінальне правопорушення.

З цього приводу слід надати висловлювання М. С. Строговича, М. В. Жогіна, В. Г. Танасевича, Г. М. Миньковського та інших літературних джерел, які вказують, що інформація, яка отримана оперативно-розшуковим шляхом повинна бути перевірена та процесуально закріплена [8, с.421].

Використання елементів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні надає можливість побудувати теоретичну модель та визначити їх наступним чином: визначення підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами, надання слідчому інформації щодо проведення даних дій; таємність проведення негласних слідчих (розшукових) дій уповноваженими державними органами: слідчим, за його дорученням оперативними підрозділами, які мають засоби їх проведення; гарантії забезпечення та дотримання положень законодавства, яке регламентує проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні для забезпечення законності проведення даних дій для встановлення, закріплення доказів, які викривають підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення; захист прав та свобод людини і громадянина, визначення елементів обмеження прав та свобод під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, складання слідчим, прокурором подання про обмеження прав і свобод особи до слідчого судді, складання ухвали слідчим суддею та процесуальний, процедурний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчим, в окремих випадках за дорученням слідчого оперативними підрозділами; загальні положення психологічної діяльності слідчого та оперативних підрозділів під час отримання фактичних даних, техніка взаємодії, встановлення психологічного контакту, психологічно – правова оцінка дії підозрюваного; процесуальне закріплення фактичних даних, які були встановлені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, надання протоколу проведення процесуальних слідчих розшукових, негласних слідчих (розшукових) дій прокурору та слідчому судді та визначення їх як докази у кримінальному провадженні, які викривають підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

Елементи даної теоретичної моделі потребують ґрунтовного аналізу.

Визначення підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами, надання слідчому інформації щодо проведення даних дій повинно включати до себе забезпечення безпеки в умовах конспірації і конфіденційності здійснюється в порядку, визначеним законодавчими та нормативними правовими актами. Для проведення оперативно розшукової діяльності керівник оперативного підрозділу повинен скласти постанову про реєстрацію оперативно розшукової справи. Постанова складається у єдиному екземплярі. Вона залучається до матеріалів оперативного обліку.

Незручність заведення оперативно розшукової справи має дві сторони негативних наслідків. По-перше, про заведення даної справи слідчий не може знати і не надає доручення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Оперативні підрозділи, за своїм розсудом, проводять оперативно – розшукові мери, які можуть мати протиріччя між процедурною діяльністю слідчого, прокурора та головне обмежують права та свободи людини і громадянина, що є порушенням кримінального процесуального законодавства. Крім того оперативно – розшукова діяльність оперативних підрозділів не надає слідчому фактичних даних, які він повинен закріпити як докази шляхом проведення слідчих розшукових дій.

Дане протиріччя необхідно усунути, закріпивши у ст. 256 КПК України положення що оперативні підрозділи повинні надавати інформацію щодо заведення оперативно розшукової справи слідчому та прокурору, який повинен контролювати хід та методи проведення оперативно-розшукової діяльності по кримінальному провадженні.

По-друге, якщо керівник оперативного підрозділу надасть інформацію про заведення оперативно – розшукової справи, то у даному разі інформація може загубити гриф таємності. На ці обставини вказували О. В. Баулін, С. М. Стахівський, С. І. Лук'янець [2, с. 19].

Прикладом є кримінальне провадження, яке порушено прокурором Шевченківського району міста Київ відносно секретаря судового засідання Шевченківського районного суду, коли остання надала інформацію щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій після отримання слідчим та оперативними підрозділами ухвали слідчого судді. Секретар судового засідання зателефонувала підозрюваному, відносно якого проводилися негласні слідчі (розшукові) дії та попередила його. Під час отримання винагороди секретар судового засідання була затримана оперативними співробітниками, які здійснювали оперативне спостереження за підозрюваним.

Важливою частиною проведення негласних слідчих (розшукових) дій є підстави проведення, а саме: процедурний та процесуальний порядок початку проведення негласних слідчих (розшукових) дій після реєстрації заяви про вчинене кримінальне правопорушення у Єдиному реєстрі досудового розслідування: номер кримінального провадження, прізвище слідчого, який проводить досудове розслідування, рішення слідчого про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, доручення про їх проведення яке надано оперативним підрозділам. Засоби проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативні підрозділи за дорученням слідчого застосовують самостійно. Після проведення негласних слідчих (розшукових) дій керівник оперативного підрозділу повинен надати інформацію про результати проведення слідчому та прокурору.

Подання слідчого, прокурора до слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Отримання ухвали на їх проведення та проведення слідчим самостійно, або при взаємодії з оперативними підрозділами. Якщо під час проведення оперативні підрозділи встановлять необхідність проведення контрольної закупівлі, отримання зразків необхідних для порівняльного дослідження вони повинні надати інформацію слідчому, який складає постанову про додатковість проведення негласних слідчих (розшукових) дій та надає копію постанови до прокурора. Прокурор повинен перевірити необхідність проведення даних оперативно розшукових заходів та надати інформацію слідчому судді, який склав ухвалу про проведення негласних слідчих розшукових дій. Якщо прокурор визначить, що для проведення додаткових негласних слідчих розшукових дій слідчий повинен надати клопотання слідчому судді, то він або доручає складання даного процесуального документу слідчому, або складає його самостійно та надає слідчому судді.

Результати проведення негласної розшукової слідчої дії повинні бути процесуально закріплені слідчим як докази. Закріплення передбачає присутність захисника під час проведення слідчої розшукової дії, підозрюваний повинен надати показання у вільній формі, його показання слідчий повинен закріпити технічними засобами таким чином щоб докази знайшли свій вираз під час судового розгляду кримінального провадження. Якщо докази не знайдуть свій вираз у судовому розгляді то суддя повинен у вирок зазначити процесуальні підстави для їх скасування.

Висновок. Під час проведення негласних слідчих розшукових дій слідчий має право використовувати фактичні дані, які отримані від вказаних оперативних джерел та процесуально закріпити їх шляхом проведення процесуальних, слідчих розшукових дій. Однак, у разі оцінки доказів слідчий, прокурор, суддя повинні керуватися законом. Для забезпечення точного виконання закону важливе значення має правосвідомість, яка визначає відношення до закону, визнання його приписів як обов'язкової умови діяльності.

Література

1. Альперт С. А. Субъекты уголовного процесса / С. А. Альперт. – Х. : Харьковський юридический ин-т, 1997. – 60 с.

2. Баулін О. В. Провадження дізнання в Україні /О. В. Баулін, С. І. Лук'янець, С. М. Стахівський. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 121 с.
3. Божьев В. П. Уголовно-процессуальные отношения / В. П. Божьев. – М. : Юрид. лит., 1975. – 176 с.
4. Жогин Н. В. Предварительное следствие в советском уголовном процессе / Н. В. Жогин, Ф. Н. Фаткуллин. – М. : Юрид. лит., 1965. – 198 с.
5. Курс советского уголовного процесса / А. Д. Бойков, Н. А. Якубович, И. И. Карпец и др. ; под ред. А. Д. Бойкова. – М. : Юрид. лит., 1989. – 551 с.
6. Лук'янчиков Є. Д. Метологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів / Є. Д. Лук'янчиков. – К. : Національна академія внутрішніх справ МВС України, 2005. – 359 с.
7. Теория доказательств в советском уголовном процессе / Н. В. Жогин, В. Г. Танасевич, Г. М. Миньковский и др.(под ред. Н. В. Жогина). – М. : Юрид. лит., 1973. – 510 с.
8. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М. : Юриздат НКЮ СССР, 1958. – 440с.
9. Слінько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування / С. В. Слінько. – Х. : Владимирів, 2011. – 280 с.
10. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства / И. Я. Фойницкий. – СПб. : Наука, 1996. – Т. 1 – 586 с.
11. Шейфер С. А. Следственные действия. Система и процессуальная форма / С. А. Шейфер. – М. : Юрид. лит., 1981. – 190 с.

Максимов В. І.

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ ЗАКРЕПЛЕНИЯ НЕГЛАСНЫХ (РОЗЫСКНЫХ) ДЕЙСТВИЙ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

В статье рассматриваются теоретические и практические вопросы получения, закрепления, оценки, использования доказательств следователем, оперативными подразделениями. Основное внимание уделяется получению доказательств путем проведения следственных розыскных, негласных следственных (розыскных) действий. При этом фиксация доказательства производится на основе процессуальной процедуры в протоколе производства следственного действия. Вносятся предложения по дальнейшему совершенствованию уголовного процессуального законодательства.

Ключевые слова: доказательства, негласные следственные (розыскные) действия, следователь, прокурор, судья, оперативные подразделения, уголовный процесс, протокол.

Maksimov V.

SCIENCE AND PRACTICE ELEMENTS OF COLLECTION, ESTIMATION OF PROOFS ARE IN CRIMINAL REALIZATION

Actuality of this article consists in that new criminal process codex of Ukraine defined new positions of proofs in criminal realization. Proofs are got by an investigator during realization of inquisitional search, secret inquisitional (search) actions, that substantially change the rules of collection, fixing, verification, estimation of proofs during the judicial trial of criminal realization.

The theory of proofs was developed during the action of criminal judicial legislation.

Theoretical positions of theory of proofs plug in itself position of their judicial fixing in criminal realization by the proper subject. The proper subject in criminal realization is an investigator that has authorities for realization of judicial, inquisitional search, secret inquisitional (search) actions for establishment of circumstances of criminal offence. Only an investigator has a competence in relation to realization of inquisitional actions and receipt of proofs.

Proofs are possible if they can be used on criminal realization and behave to the «main fact» after that an investigator must set circumstances, that is subject to finishing telling and to admit that person that accomplished criminal offence suspected on the basis of proofs an investigator has a right to report to suspected about perfect criminal offence.

Proofs must gather only by realization of judicial, inquisitional search, secret inquisitional (search) actions that are certain in criminal process codex of Ukraine. Every inquisitional action must be conducted how she is regulated by a law. Motion and results of realization of judicial, inquisitional action must be fixed in the set procedural order. Violation of procedure of order of realization of judicial actions leads to that protocol is impermissible proof

At estimations of proofs a court must follow a law. For providing of exact implementation of law an important value has sense of justice, that determines attitude toward a law, confession of his binding overs as obligatory condition of activity.

Key words: proofs, secret inquisitional (search) actions, investigator, public prosecutor, judge, operative subdivisions, criminal procedure, protocol.

Надійшла до редколегії 23.02.2014